

Тема 23 “ Встановлення комуністичного тоталітарного режиму в Україні. Українська РСР в умова Нової Економічної Політики (1921-1928рр.)”

НЕП — нова економічна політика більшовиків в Україні в 1921 р- 1928 рр. , що змінила політику “воєнного комунізму ” і базувалася на впровадженні елементів ринкової економіки.

Причини переходу до НЕПу:

1. глибока економічна криза, як наслідок громадянської війни та політики “воєнного комунізму”
2. політична криза (масовий опір політиці більшовиків- селянські повстання(невдоволення продрозкладкою) , страйки робітників, виступи в армії, на флоті
3. початок реалізації плану ГОЕЛРО (державна комісія з електрофікації Росії) , який передбачав будівництво електростанцій, заводів в Україні (реалізація цього плану потребувала надмірної втрати матеріальних ресурсів)

15 березня 1921 р. рішенням X з'їзду РКП (б) було прийнято постанову “Про заміну розкладки натуральним податком”: нова економічна політика (НЕП) передбачала систему заходів, спрямованих на обмеження методів директивного управління, на використання елементів ринкових відносин.

Заходи непу

➤ Сільське господарство

1. скасування продрозкладки, введення продподатку — тверда норма обсягів натурального відрахування державі частки продукції, що виробили селянські господарства

Напис на плакаті за часів НЕПу :
“Продовольчий податок. Віддай місту частину врожаю, рештою розпоряджайся сам ”

2. дозвіл на оренду землі
3. надання селянам права на продаж власної сільгосппродукції
4. дозвіл використовувати найману працю

5. розвиток різних форм кооперації
6. скасування кругової порука
7. звільнення від сплати податків господарств незаможних селян

Швидкими темпами розвивалося сільське господарство, зростала його продуктивність, відновлено потенціал після періоду бойових дій.

19 травня 1923р. ВУЦВК і РНК УРСР прийняли декрет про запровадження єдиного сільськогосподарського податку в грошовій формі; основний тягар податку лягав на заможні верстви населення. Заміна продрозкладки продподатком позитивно вплинула на розвиток сільськогосподарського виробництва, і вже в 1927 р. обробляли на 10 % землі більше, ніж у 1913 р.

➤ **Промисловість**

1. продаж у приватну власність, передача в оренду дрібних та частини середніх підприємств
2. дозвіл на оренду та використання вільнонайманої праці
3. об'єднання великих підприємств у трести та переведення їх на госпрозрахунки — форма господарювання у державних підприємствах на основі фінансової самостійності в умовах збереження централізованого керівництва.

Напис на рекламному оголошенні часів НЕПу
“ Державний трест південної хімічної промисловості “Хімвугілля”. Об’єднання хімічних, фабрових, склоробних заводів і вугільних копалень Донецького Басейну”

4. скасування загальної трудової повинності
5. перехід до відрядної праці
6. дозвіл на створення концесій
7. виникнення кредитно-банківської системи та бірж

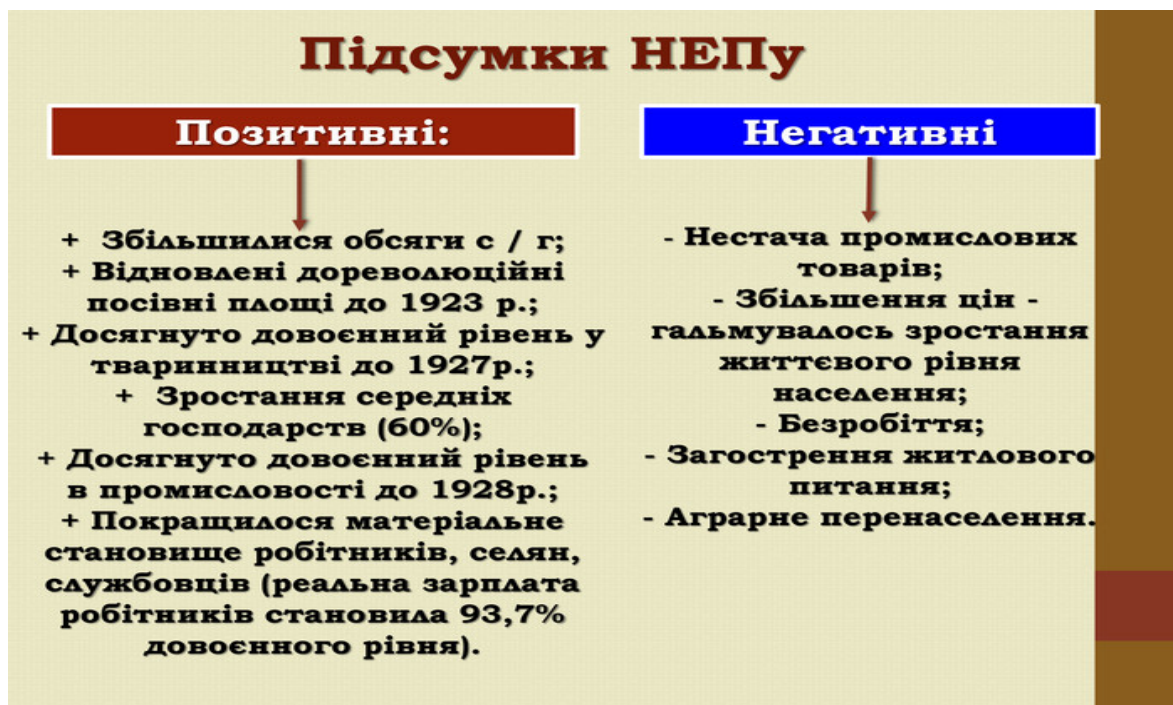
Галузь виробництва	Форма власності			
	Державна (% за обсягом виробленої продукції)	Приватна (% за обсягом виробленої продукції)	Кооперативна (% за обсягом виробленої продукції)	Усього (% за обсягом виробленої продукції)
Будівельна	76	7	17	100
Гірнична	99,8	—	0,2	100
Металургійна	74	17	9	100
Хімічна	77	14	9	100
Харчова	54	26	20	100
Шкіряна	52	21	27	100
Текстильна й швацька	92	3,7	4,3	100
Поліграфічна	92	0,5	7,5	100
Разом	58,9	23	18,1	100

Таке співвідношення між формами власності й галузями промисловості характерне для періоду НЕПу

➤ **Фінанси та**

торгівля

1. поновлення вільної торгівлі
2. уведення державних податків, плати за транспорт, комунальні послуги
3. випуск конвертового червінця.

Непмани — підприємці, що сформувалися в період непу.

Завдання: скласти порівняльну таблицю в зошит “Основні заходи політики “воєнного комунізму” та політики “НЕПу”

Голод 1921-1923рр.

Території уражені голодом в 1921-1923рр.

голоду:

Причини

1. післявоєнна розруха
2. скорочення виробництва сільськогосподарської продукції, незацікавленість селян у результатах праці
3. вивезення хліба до Росії та інших республіках
4. посуха та неврожай у південно-степових регіонах України (Катеринославській, Донецькій, Запорізькій, Одеській та Миколаївських губерніях)

Заходи влади :

1. замовчування наявності голоду в Україні тривалий час

Тільки у другій половині 1922 р. було дозволено діяти міжнародній організації “Американська адміністрація допомоги ”(АРА).

Напис на плакаті “Дар американського народу . АРА”

2. продовження збору продподатку та вивезення хліба з України.
3. вилучення церковних цінностей під приводом боротьби з голодом

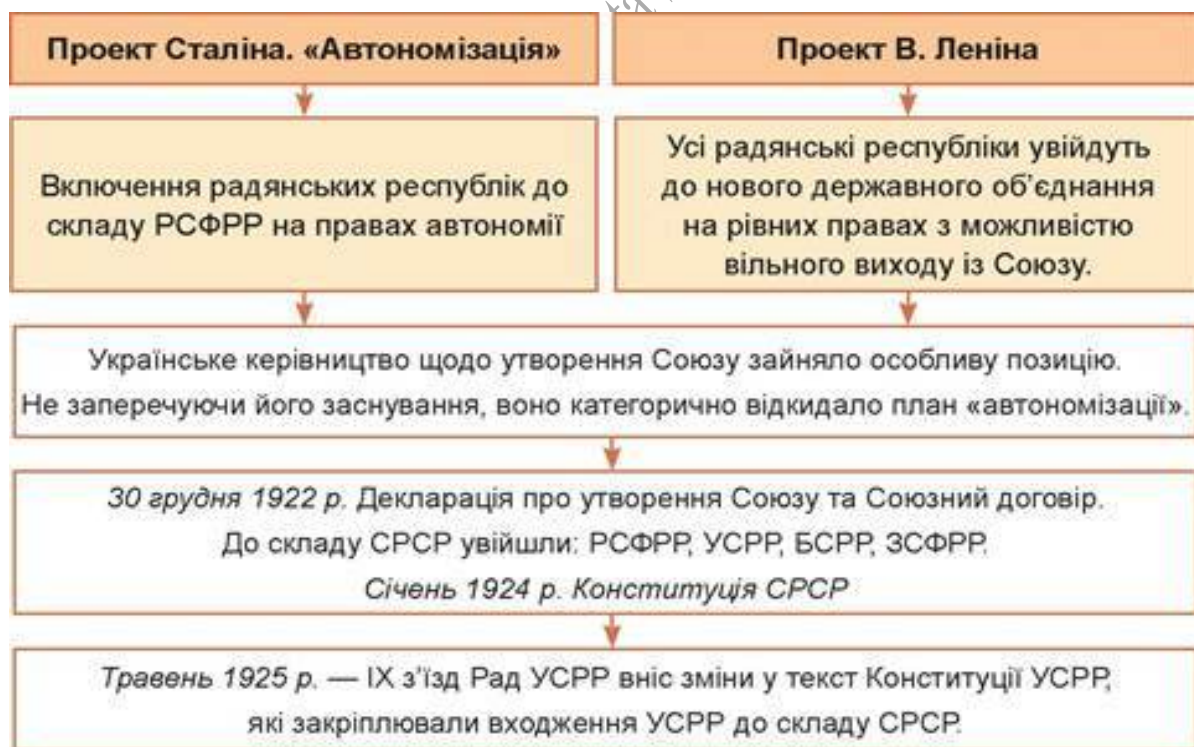

Сторінками варшавської україномовної газети, де було вміщено зображену карту поширення голоду 1921-1923рр.

Наслідки голоду :

- 1. в Україні померло 1.5-2 млн. осіб**
- 2. придушення селянського повстання руху в Україні та зміщення більшовицької влади.**

Входження УРСР до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік

Основні етапи входження УСРР до складу СРСР

I етап: червень 1919- грудень 1920 р. - утворення військово-політичного союзу радянських соціалістичних республік Росії, України, Латвії, Литви та

Білорусії; збереження за Україною формального статусу незалежної держави.

П'ять найважливіших наркоматів (у СРСР з 1923 року центральний орган виконавчої влади, що управляє в окремій сфері діяльності держави або в окремій галузі народного господарства, аналог сучасного міністерства. Очолював Народний комісаріат — народний комісар (нарком), який входив до уряду республіки (Рада Народних Комісарів). Народні комісаріати також існували в радянських республіках. Система комісаріатів проіснувала до кінця Другої світової війни, точніше, до 15 березня 1946 року.) :

- військових справин
- народного господарства
- залізничного управління
- фінансів
- праці.

Були проголошені спільними, але фактично перебували під керівництвом Москви.

II етап: грудень 1920-грудень 1922 рр.- формування “договірної федерації ”, посилення підпорядкування України, обмеження її суверенітету.

УСРР та інші радянські республіки підписали з РСФРР договори про воєнний і господарський союз. Були додані наркомати зовнішньої торгівлі, шляхів, пошти і телеграфу.

28 грудня 1920 р. Володимир Ленін і Георгій Чичерін з Християном Раковським підписали угоду про воєнний і господарський союз між двома державами між Росією та Україною.

III етап: грудень 1922-травень 1925 рр. - утворення СРСР, втрата Україною незалежності.

30 грудня 1922 р. - I Всесоюзний з'їзд рад у Москві затвердив Декларацію та Договір про утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР). Союз складався з чотирьох республік — РСФРР, УСРР, БСРР, ЗСФРР(Азербайджан, Вірменія , Грузія).

31 січня 1924 року II Всесоюзний з'їзд у Москві затвердив першу Конституцію СРСР. У ній було окреслено коло питань, що належали до компетенції вищих органів влади СРСР: зовнішня політика, кордони, збройні сили, транспорт, зв'язок, планування господарства, оголошення війни і підписання миру.

Формально кожна республіка мала право виходу з СРСР, але механізму такого виходу так і не було розроблено. Тому, не змінюючи своєї зовнішньої форми, "союз республік" фактично перетворився на жорстко централізовану, унітарну державу.

Завдання: знайти всі відомості про СРСР та виписати в зошит

Політика коренізації (українізація)

У квітні 1923р. - проголошення на XII з'їзді РКП(б)

Коренізація — це надання народам СРСР можливості розвивати власні культури, мови, готувати національні кадри з метою посилити вплив комуністичної партії у національних районах.

Політика коренізації найбільше торкалася культурної та політичної сфер життя суспільства.

➤ Уривок з історичного джерела про Мету коренізації, згідно з Постановою ВУЦВК і РНК УСРР 6 " ...Щоб усунути нерівність культур, що створилися внаслідок вікового утиску, Робітниче-Селянський уряд, дотримуючись рівноправності мов усіх національностей, які є на території України, вживає низку практичних заходів, що мають забезпечити українській мові місце, відповідне числу та питомій вазі українського народу на території УСРР..."

Партійно-радянське керівництво СРСР мало на меті остаточно утвердити владу в національних республіках.

Отже, впроваджуючи політику коренізації на початку 20-х рр. більшовицьке керівництво СРСР мало на меті

1. створити у світового співтовариства враження про вільний та гармонійний розвиток радянських республік
2. знайти мову з багатонаціональним полінаціональним селянством; зняти наростаючу суперечливість між народними масами і політичною елітою
3. поставити під контроль процес національного відродження на окраїнах
4. частково компенсувати республікам СРСР втрату політичного суверенітету наданням прав “культурно-національної автономії”

Українізація. Процес українізації проходив у складних умовах. Але попри труднощі й перешкоди українізація давала перші результати.

Х Серед службовців державного апарату в 1923-1927 рр. *частка українців зросла від 35 до 54 %.* Якщо в 1922 р. українською мовою здійснювалося 20 % діловодства, то в 1927 р. - *уже понад 70 %.*

Х У 1929 р. навчання українською мовою вели понад **80% загальноосвітніх шкіл, понад 75% технікумів і 30% вузів.**

Х Основними діячами політики українізації були наркоми освіти УСРР *Олександр Шумський та Микола Скрипник.*

Х Таким чином, українська мова фактично перетворилась на державну мову УСРР.

Х Українізація здійснювалась навіть за межами УСРР - у місцях компактного проживання українців, зокрема *Кубанський округ Північно-Кавказького краю.* Частка українців в КП(б)У з **20% в 1920 р. зросла до 52 % в 1927 р.** Однак в ЦК українців було не більше чверті, керівниками ж партії були виключно неукраїнців.

X Важлива роль відводилась ліквідації неписьменності (*лікнеп*). За 5 років зусиллями Всеукраїнської комісії у справах боротьби з неписьменністю на чолі з Г. Петровським, неписьменність було подолано у 2 млн населення. Відсоток письменних у містах виріс удвоє, а на селі - більше ніж утричі.

X Було відкрито 7 тисяч вечірніх шкіл та гуртків, до 50 тисяч чоловік було охоплено індивідуальним навчанням. На кінець 20-х рр. 51,9 % населення вміли читати та писати.

Чимало позитивних змін сталося в літературі, мистецтві. З еміграції в Україну повернулися *М. Грушевський, С. Рудницький* та інші відомі діячі науки, освіти, культури. Виникали національні культурні літературні організації ("*Гарт*", "*Плуг*", "*Авангард*" тощо).

У 1925 р. постає *Вільна академія пролетарської літератури (ВАПЛІТЕ)*, яка об'єднала талановитих письменників, активних учасників руху за відроджені української духовності. Видатним діячем української сцени був *Л. Курбас*, який у березні 1922 р. організував унікальний театральний колектив "*Березіль*". Це був новий крок на шляху оновлення національного театру.

В 1927 р. була створена *Київська кіностудія*. Водночас відбувався процес *пролетаризації та політизації культури*, таким чином практикувався класовий підхід до культури, більшовики намагались примусити діячів культури робити, що буде вигідно для радянської влади.

Вільна академія пролетарської літератури (ВАПЛІТЕ), 1926р.

Літературне об'єднання, засноване в Харкові, яке проіснувало з 1926 до 1928 року та посіло значне місце в рамках українського літературного процесу в Радянській Україні. Її вважають центром Українського відродження 20-х років.

Організація стояла на засадах творення нової української літератури шляхом засвоєння найкращих здобутків західноєвропейської культури. Приймаючи офіційні вимоги комуністичної партії, в питаннях літературної політики ВАПЛІТЕ займало незалежну позицію і стояло на засадах творення нової української літератури кваліфікованими митцями, що ставили перед собою вимогу вдосконалення, засвоєння найкращих здобутків західноєвропейської культури.

Лідером організації був Микола Хвильовий (справжнє пізвище -Фітільов), який

висунув гасло «Геть від Москви! Дайош Європу!», президентом—Михайло Яловий (пізніше Микола Куліш), секретарем —Аркадій Любченко.

Літературні об'єднання 1920-х рр.

«Плуг»	1922 р.	Створене в Харкові 1922 р. під керівництвом С. Пилипенка. В об'єднаних ним гуртках працювало близько 200 письменників, які орієнтувались на селянство.
«Гарт»	1923 р.	В. Еллан-Блакитний, В. Сосюра, В. Поліщук, М. Йогансен, П. Тичина, О. Довженко, М. Хвильовий та інші. Метою організації, як зазначалося у статуті, було об'єднання українських пролетарських письменників та прагнення до створення єдиної інтернаціональної комуністичної культури.
«Ланка»	1924 р.	В організації працювали Б. Антоненко – Давидович, Г. Косинка, В. Підмогильний, Є. Плужник, Т. Осьмачка, Д. Фальківський. Письменники намагалися протистояти ідеологічному тиску, зберегти творчу незалежність. У 1926 р. «Ланка» реорганізувалась у МАРС – «Майстерню революційного слова»
«ВАПЛІТЕ» <i>academia. in. ua.</i>	1926 р.	Приймаючи офіційні вимоги комуністичної партії, в питаннях літературної політики ВАПЛІТЕ займало незалежну позицію і стояло на засадах творення нової української літератури кваліфікованими митцями, що ставили перед собою вимогу вдосконалення, засвоєння найкращих здобутків західноєвропейської культури.

Українізацію підтримували:

- Олександр Шумський - радянський політичний діяч, нарком освіти УСРР у 1924-1927рр, активний провідник політики “українізація”
- Микола Скрипник- ідеологія націонал-комунізму на початку 1920-х рр. котрий у 1927-1933р. Керував роботою народного комісаріату освіти.
- Володимир Затонський — у 1922-1923рр.; 1933-1933-1938р.
- Михайло Волобуєв — український економіст 1920-х років, автор концепція економічної самодостатності УСРР. У праці “До проблеми української економіки ” що Україну економічну експлуатує радянська Росія.

Наслідок українізації — початок боротьби з націонал-комунізмом:

- в українському націоналізмі були звинувачені Олександр Шумський,

Микола Хвильовий, Михайло Волобуєв.

- 7 липня 1933 р. звинучений у причетності до контрреволюційної організації, покінчив самогубством головний провідник політики українізації Микола Скрипник.

Культура України в 1921-1928рр.

Освіта. Відповідно до політики українізації та коренізації до 1927 р. на українську мову викладання перейшли 25 % вищих навчальних закладів, 59 % технікумів, 80 % шкіл. Були створені також майже 600 шкіл з німецькою мовою викладання, 351 — з польською, 342 — з єврейською, 31 — з татарською.

Одним з пріоритетних завдань радянського керівництва у сфері культури було визначено **ліквідацію неписьменності. Відповідно до цього в 1921 р. РНК УСРР видав декрет, яким усе неписемне населення віком від 8 до 50 років було зобов'язане вчитися читати і писати. У 1923 р. для вирішення цього завдання було створене товариство “Геть неписьменність” очолив Григорій Петровський, а також спеціальні гуртки з навчання дорослих — товариства ліквідації неписьменності (лікнепи), а їх відвідувачів заохочували матеріально.**

Завдяки цим заходам до кінця 20-х років чисельність неписьменних серед дорослого населення зменшилося з 76 % до 43 %. У 1924 р. запроваджувалося обов'язкове початкове (чотирирічне) навчання для дітей. Середньою освітою станом на 1927 р. було охоплено понад 35 % дітей шкільного віку (проти 22 % у 1917 р.), а кількість студентів зросла у 3,5 раза.

Позитивними моментами реформування освіти було:

- скасування плати за навчання,
- створення мережі заочної та вечірньої освіти,
- скасування поділу навчальних закладів відповідно до гендерного чинника,
- відокремлення освіти від Церкви,
- рівність всіх станів у здобутті освіти,
- розширення мережі навчальних закладів, викладання національними мовами.

Наука. Одним з головних центрів розвитку науки та культури в Україні була Українська Академія наук (з 1921 р. по 1936 р. — Всеукраїнська Академія наук або ВУАН) та її структурні підрозділи (відділи, кафедри та інститути). Президентом ВУАН до 1921 р. був В. Вернадський, у 1921-1922 рр. — М.

Василенко, у березні-травні 1922 р. — О. Левицький, а з 1922 р. до 1928 р. В.

Липський. *До кінця 1920-х років ВУАН мала 3 відділи — історико-філологічний, соціально-економічний та фізико-математичний.*

В історичній науці важливе значення мала праця М. Грушевського, який навесні 1924 р. повернувся в Україну. Працюючи у ВУАН, він створив історичну школу, яка повела системне вивчення різних аспектів та етапів історії України. В Харкові плідно працював історик Д. Багалій та його учні. Вивченням козацтва займався Д. Яворницький. Всі вони продовжували розвивати немарксистську історію. Марксистський напрям в історичній науці представляв М. Яворський.

В літературознавстві помітним явищем була творчість А. Кримського, С. Єфремова, О. Білецького та інших, які вивчали український фольклор та літературу, а також вели дослідження літератур і фольклору інших народів світу, розробили новий український правопис, видавали словники та іншу фахову літературу.

Першорядне значення мала діяльність М. Гамалії та Д. Заболотного (у сфері епідеміології), О. Богомольця, О. Палладіна, Ф. Яновського, М. Стражеска (в галузі медицини), М. Холодного та А. Сапегіна (у біології, зоології, генетиці), І. Шмальгаузен (в експериментальній зоології).

В економіці велику роль відіграла діяльність визначного економіста М. Волобуєва, який обґрунтував доцільність самостійного розвитку України, та К. Воблого. Обидва були прибічниками ринкової економіки.

У сфері фізико-математичних наук і техніці особливо важливе значення мала праця Д. Граве, який створив Київську математичну школу. М. Крилов та М. Боголюбов започаткували дослідження в галузі нелінійної механіки. Теоретичні роботи в галузі чистої математики вів Г. Пфейффер. Л. Ландау став засновником досліджень з термоядерного синтезу. Теоретичне обґрунтування польотів у космос розробив талановитий український конструктор Ю. Кондратюк. І. Сікорський продовжував створення нових моделей літаків.

Література. Літературне життя України 1920-х років відзначалось значним різноманіттям напрямів і течій. У цей період виникло багато літературних об'єднань та груп. Зокрема: спілка селянських письменників “Плуг” (П. Панч, С. Пилипенко, А. Головка), спілка пролетарських письменників “Гарт” (В. Еллан-Блакитний, М. Хвильовий, В. Сосюра), “Молодняк”, “Нова генерація”, “Ланка” (перейменована на МАРС — Майстерня революційного слова, до неї

належали Г. Косинка, Є. Плужник та ін.), ВАПЛІТЕ — Вільна академія пролетарської літератури (М. Хвильовий, М. Бажан, В. Сосюра, Ю. Яновський), неокласики (М. Драй-Хмара, М. Зеров, М. Рильський), символісти (П. Тичина, Ю. Меженко), футуристи (М. Семенко).

Один з визначних українських письменників того часу — М. Хвильовий започаткував гостру літературну дискусію 1925-1927 рр., кинувши гасло “Геть від Москви! Дайош Європу!” Він закликав українських письменників наслідувати не російську, а західноєвропейську літературу. За це його було піддано гострій критиці і позбавлено можливості працювати.

Музика і театр. Загальне пожвавлення культурного життя не оминуло і музичної творчості та театру. Плідно працювали такі визнані композитори, як Б. Лятошинський, Л. Ревуцький, К. Стеценко, М. Леонтович, Я. Степовий. У 1926 р. було засновано Київський симфонічний оркестр. У 1925-1926 рр. створено театри опери та балету у Харкові, Києві та Одесі. В Києві була заснована хорова капела “Думка”. У 1922 р. (за іншою версією — у 1918 р.) Л. Курбас створив у Києві свій славнозвісний театр “Березіль”, який робив сміливі постановки українських класиків та сучасних режисерів. Повернулися з еміграції та відновили свою театральну діяльність в радянській Україні М. Садовський та П. Саксаганський. Формувалось нове покоління діячів українського театру (А. Бучма, Г. Юра, Н. Ужвій, О. Ватуля, Ю. Шумський).

Образотворче мистецтво. Продовжували діяльність представники старшого покоління М. Бойчук (засновник власної художньої школи — бойчукістів), К. Трохименко, Ф. Кричевський, І. Їжакевич та формувалася нова зміна (В. Касіян, А. Петрицький та ін.). Соціалістичний реалізм співіснував у їх творчості з елементами авангарду та інших творчих напрямів.**Кіно** — належало до нових жанрів мистецтва, але незважаючи на це, швидко розвивалось. Цьому сприяла загальна доступність кіномистецтва і особливе сприяння кінематографу з боку радянської влади, хоча зворотним боком цієї турботи була його швидка політизація. Та, незважаючи на це, українські кіномитці (І. Кавалерідзе, В. Гардш, О. Алещенко, О. Довженко, І. Савченко) створили справжні шедеври, частина з яких увійшла до золотого фонду світового кінематографу (наприклад, фільм О. Довженка “Арсенал”).

У Києві в 1927р. було створено велику кіностудію та в 1922 р. в Одесі.

Олександр Довженко

*Був членом спілки “Гарт”,
“Арсенал”, “Щорс”*

фільми: “Звенигора”,

Церковне життя. Загальна
роки непу сприяла відродженню також і релігійного життя. **14 жовтня 1921 р.**
Всеукраїнська православна церковна рада скликала I Всеукраїнський
православний собор, на якому було проголошено створення Української
Автокефальної Православної Церкви (УАПЦ), очолив митрополит Василь
Липківський. До 1924 р. УАПЦ вже мала до 2 тис. парафій. УАПЦ одразу ж
опинилась у скрутному становищі, оскільки проти неї виступила РПЦ та
радянська влада, яка небезпідставно вважала УАПЦ однією з опор українського
національного відродження. До того ж під час голоду 1921-1923 рр. у церкві
було вилучено майже все майно. Але сильні релігійні настрої серед населення
України змусили владу вдатись не до відкритих репресій, а до розколу самих
віруючих. Влада інспірувала створення різних дрібних і лояльних щодо влади
церков, наприклад: Нової Православної (обновленської) Церкви або “Живої
Церкви”; Української Синодальної Церкви, створеної у 1923 р.; Братського
об’єднання українських автокефальних церков, створеного у 1925 р. Ці церковні
організації не здобули особливої популярності серед віруючих, але вносили
безлад і анархію в релігійне життя, чим давали радянській владі ґрунт для
критики Церкви та боротьби з нею.

Завдання : скласти таблицю за даними конспекту та записати її в зошит
“ Діячі культури 20-30-х років XX ст. , їхні праці та галузі в яких вони
працювали ”

Літографія “Туцул з квіткою”, 1923р.
Естамп “Карпатська мати”, 1923р.
Василь Касіян

Початок курсу на індустріалізацію
грудень 1925р., що проголосив XIV
з’їзд ВКП (б)

Індустріалізація- це система заходів, спрямованих на прискорений розвиток важкої промисловості з метою технічного переозброєння економіки та зміцнення обороноздатності країни.

Мета:

1. забезпечення економічної самостійності СРСР
2. зміцнення обороноздатності країни
3. створення матеріально-технічної бази для модернізації як промисловості, так і сільського господарства
4. стимулювання неухильного зростання продуктивності праці й на цій основі підвищення матеріального добробуту і культурного рівня трудящих

Джерела індустріалізації:

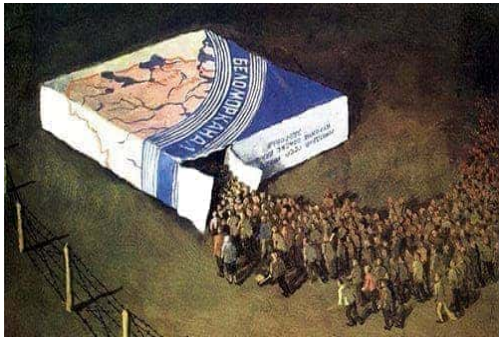
- “ Експропріація непродуктивних класів, анулювання боргів. Зосередження доходів від промисловості, держторгівлі (внутрішньої та зовнішньої) і всієї кредитної системи в руках держави і т.ін. - самі по собі дають можливість такого нагромадження всередині країни, яке забезпечує необхідний для соціалістичного будівництва темп розвитку індустрії”.

1. Перерозподіл коштів на користь промисловості за рахунок сільського господарства

Агітаційний плакат часів утвердження тоталітарного режиму в Україні (1929-1939рр) дає змогу визначити джерела індустріалізації

2. Експорт сировини, продовольства, зокрема збільшення вивезення за кордон нафти, лісу, хліба.
3. доходи державного сектору економіки
4. Залучення особистих коштів громадян (внутрішні примусові державні позики, ощадкаси)
5. “Споживчий аскетизм населення” (замороження зарплат робітників і службовців, згортання виробництва товарів широкого вжитку, введення карткової системи) .
6. використання безкоштовної примусової праці політичних в’язнів.

Використання дармової примусової робочої сили ув'язнених

Зображення агітаційний плакат 1930-х років є джерелом для визначення джерел індустріалізації

Made Marta SHUPIN